

استقرای روایتی راهیان نور از دیدگاه آیت الله خامنه‌ای (مدظله‌العالی)

حمیدرضا قائدعلی^۱

تاریخ دریافت: ۱۳۹۵/۱۰/۱۵

تاریخ پذیرش: ۱۳۹۶/۰۲/۲۰

چکیده

هدف این مقاله ارائه تصویری کلی از راهیان نور با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) است؛ برای این منظور ۲۱۸ مورد از بیانات معظم له مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۱۰۲ گزاره منتخب از میان ۳۶ سخنرانیها استخراج گردید و با روش استقرای روایتی، بیانات معظم له مورد تجزیه و تحلیل قرار گرفت. یافته‌های پژوهش در قالب پنج روایت کلی: ۱- ظرفیت خارق العاده دوران دفاع مقدس ۲- زنده نگهداشتن دوران دفاع مقدس به عنوان راهبرد حقیقی نظام ۳- راهیان نور ۴- یادمانهای دفاع مقدس ۵- تقدیر از زائران راهیان نور، سامان یافت و این روایت کلی نشان می‌دهد راهیان نور ماهیتاً سفری زیارتی است و جلوگیری از فراموشی و تحریف دفاع مقدس به عنوان گنجینه عظیم تاریخی انقلاب اسلامی و دوران معاصر ایران ضرورت تداوم راهیان نور را ایجاب می‌کند. زائران، خادمان، راویان و یادمانها عناصر اصلی سازنده راهیان نور هستند که با حذف هر کدام از این عناصر، راهیان نور هویت خود را از دست می‌دهد. هم‌چنین نتایج این تحقیق نشان می‌دهد زنده نگذاشتن یاد شهدا و دوران دفاع مقدس دستاورد اصلی راهیان نور است.

کلیدواژه‌ها: راهیان نور، گردشگری جنگ، دفاع مقدس، مقام معظم رهبری (مدظله).

مقدمه

در دهه اخیر، اقبال و اشتیاق به حضور در مناطق عملیاتی دوران دفاع مقدس از سوی اقشار مختلف مردم، آهنگ و رشد فزاینده‌ای داشته است (احمدی و محمدی، ۱۳۹۳: ۱۱۵ تا ۱۴۰) و با گذشت سه دهه از شکل‌گیری اردوهای راهیان نور، سالانه حدود پنج میلیون نفر در قالب کاروانها و خودروهایی شخصی عازم زیارت یادمانهای دفاع مقدس در استانهای خوزستان، ایلام، کرمانشاه، ارومیه، آذربایجان غربی، هرمزگان و بوشهر می‌شوند. از همین دید، راهیان نور، ابتکار و نوآوری موفقی از جبهه فرهنگی انقلاب اسلامی در موضوع گردشگری است که توانسته است با بهره‌گیری از فرهنگ ایثار و شهادت در فرهنگ عمومی و نسل جوان کشور تأثیر بسزایی بگذارد و به یکی از جریانهای اساسی فرهنگی کشور تبدیل شود (قائده‌علی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۲). پنج دوره حضور مقام معظم رهبری (مدظله) در میان زائران راهیان نور در سالهای ۱۳۹۳ در یادمان شرق کارون، ۱۳۸۹ در یادمان فتح المبین، ۱۳۸۵ در یادمان دهلاویه، ۱۳۸۱ در یادمان دو کوهه و ۱۳۷۸ در یادمان شلمچه توجه ویژه ایشان به موضوع راهیان نور را نشان می‌دهد (قائده‌علی و لطیفی، ۱۳۹۳: ۲) و یادآوری می‌کند که یاد و خاطرات دوران دفاع مقدس نه تنها در سینه مردم، بلکه در بالاترین سطح ممکن حاکمیت، زنده و جاوید است (محمودزاده و همکاران، ۱۳۹۳).

به رغم اهمیت موضوع راهیان نور و درک اهمیت آن توسط مسئولان کشوری و لشکری، هنوز تصویری شفاف و بدون ابهام و فهم مشترکی درباره کلیات راهیان نور وجود ندارد. هم‌چنین این ابهام در میان نخبگان نیز وجود دارد؛ از این رو تحقیقات انگشت‌شماری با موضوع راهیان نور صورت پذیرفته که بیشتر به جزئیات راهیان نور پرداخته است.

از این رو هدف این پژوهش ارائه تصویری کلی از راهیان نور با بهره‌گیری از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) است. پرسش اصلی این تحقیق عبارت است از:

استقرای روایتی راهیان نور از دیدگاه مقام معظم رهبری (مدظله‌العالی) چیست؟

در دستیابی به هدف تحقیق و پاسخ به سؤال اصلی با به‌کارگیری استقرای روایتی از بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) همت گمارده شد و در ادامه پس از ادبیات، و پیشینه پژوهش، روش تحلیل محتوای کیفی (با رویکرد استقرایی) توصیف، و بر مبنای آن یافته‌های پژوهش ارائه می‌شود و

نتیجه‌گیری صورت می‌پذیرد.

ادبیات پژوهش

روایت

صاحب‌نظران زبانشناسی بر حسب مکتبهای گوناگون، تعاریف متعددی از روایت مطرح کرده‌اند. بعضی مانند رولان بارت، روایت را به معنی عام و کلی آن در نظر دارند و آن را در تمام جلوه‌های فرهنگ بشری مانند ادبیات داستانی، ادبیات نمایشی، سینما، فکاهی، تاریخ، خبر و گفت و گو، متجلی می‌دانند (پروینی و ناظمیان، ۱۳۸۷: ۱۸۳ تا ۲۰۳) و برخی روایت را در ساده‌ترین و عام‌ترین تعریف، بیان متنی می‌دانند که قصه‌ای را بیان می‌کند و قصه‌گویی دارد. اسکولز و کلاگ در کتاب ماهیت روایت آن را این گونه تعریف کرده‌اند: «کلیه متون ادبی را که دارای دو خصوصیت وجود قصه و حضور قصه‌گو است، می‌توان یک متن روایی دانست». البته حضور قصه‌گو می‌تواند آشکار یا ضمنی باشد (اخوت، ۱۳۷۱: ۸ تا ۱۰) در تعریفی دیگر آمده است که روایت یکی از اشکال چهارگانه خلق نوشتار است (سه نوع دیگر عبارت است از بحث کردن، توصیف نمودن و تفسیر کردن) (مقدادی، ۱۳۷۸: ۲۷۷) و در حوزه ادبیات داستانی، روایت عبارت است از نقل حادثه واقعی یا خیالی یا سلسله پیوسته‌ای از حوادث از دهان یک راوی (کادن، ۱۳۸۰: ۲۵۷).

البته باید میان روایت و شرح و وصف حالتها، کیفیتها و موقعیتها تمایز قائل شد. روایت، شامل مجموعه داستانهایی است که در ضمن روایت نقل، و در خلال آن، حوادث به ترتیب خاصی انتخاب و تنظیم می‌شود. دامنه روایت بسیار گسترده است و تنها به ادبیات داستانی محدود نمی‌شود؛ از کوتاهترین نقل حادثه یا عنوانهای کوتاه خبری تا بلندترین آثار تاریخی، شرح احوال، خاطرات، سفرنامه، رمان، منظومه، غزل، حماسه، داستان کوتاه و سایر گونه‌های داستانی، سینما، تبلیغات و حتی داستانهایی را در نیز بر می‌گیرد که در زندگی روزمره درباره خود و دیگران تعریف می‌کنیم (تولان، ۱۳۸۶: ۲).

تعاریفی که تا کنون در مورد روایت ارائه شد بر تعریف علمی در رشته زبانشناسی ناظر است؛ اما در محاورات عمومی، روایت همان گونه که در فرهنگ معین آمده به معنای «۱ - نقل کردن مطلب،

خبر یا حدیث ۲ - نقلِ خبر و حدیث از پیغمبر یا امام است. کلمه روایت در علم الحدیث بر نوع خاصی از کلام - یعنی کلام معصوم - اطلاق گشته است. روایت در علم الحدیث هرگاه به صورت مطلق به کار رود به معنای حدیث است و هرگاه به صورت مضاف - مثل روایه الحدیث - به کار رود، مفهوم مصدری پیدا می‌کند و به معنای نقل کردن است؛ هم‌چنین در اردوهای راهیان نور به کسی که خاطراتی از دوران دفاع مقدس نقل می‌کند، راوی می‌گویند و به مضامین دفاع مقدس روایت گفته می‌شود که توسط راوی نقل می‌شود.

در جمع‌بندی باید گفت کلمه روایت در این پژوهش از سه دیدگاه، بار معنایی دارد:

«استقرای روایتی راهیان نور» حاصل به هم پیوستن گزاره‌هایی منتخب از میان بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) است که می‌توان هر کدام از این گزاره‌ها را مطابق تعاریف زبانشناسی، روایت در نظر گرفت.

در «استقرای روایتی راهیان نور» می‌توان مقام معظم رهبری را راوی دفاع مقدس در نظر گرفت. با توجه به جایگاه مرجعیت و ولایت فقیه آیت‌الله خامنه‌ای (مدظله)، بیانات معظم له ناشی از شناخت و استنباط ایشان از قرآن کریم و سیره اهل بیت است و در نتیجه بیانات ایشان را در سلسله مراتبی نزدیک به روایت از دیدگاه علم الحدیث می‌توان در نظر گرفت.

گردشگری جنگ

گردشگری امروزه جایگاه قابل ملاحظه‌ای را در فرایند توسعه از آن خود کرده است. بسیاری از کشورها با تلاش برای ترویج الگوها و انواع مختلف گردشگری در صدد کسب مزایای بازارهای گردشگری جهانی و منطقه‌ای برای خویش هستند. در این میان، فارغ از منافع مادی گردشگری، یکی از مهمترین کارکردهای آن انتقال ارزشهای بومی و فرهنگی کشور یا اجتماع است. گردشگری تاریک یکی از انواع گردشگری است که نقش قابل توجهی را در کسب این فرصتها ایفا می‌کند و خود، انواعی دارد و از جمله مهمترین آنها گردشگری جنگ است (صادقلو، ۱۳۹۵: ۱۸۸ تا ۲۰۸). گردشگری سیاه بدین گونه تعریف می‌شود: سفر به مکانهای مرتبط با مرگ، مصیبت و ویرانی. از زمانی که مردم قادر به مسافرت بودند، این نوع از گردشگری همواره یکی از

گونه‌های شناخته شده بوده است (شارپلی و استون^۱، ۲۰۰۹: ۱۲). هم اکنون مناطق مرتبط با جنگ بزرگترین گروه جاذبه‌های گردشگری در دنیا است؛ به عنوان مثال محل برجهای تجارت جهانی در نیویورک (گروند زیرو^۲) در سال ۲۰۰۹، ۳/۵ میلیون بازدید کننده داشته است و هم اکنون یکی از ده جاذبه گردشگری برتر شهر به شمار می‌رود (کنگ^۳، ۲۰۱۱: ۷۴). در مثالی دیگر فرانسه در سال ۲۰۱۲ با ۱۵۵ مکان یادبود و موزه جنگ، ۶/۲ میلیون نفر گردشگر را به خود جذب کرد که درامدی بالغ بر ۴۵ میلیون یورو داشت (فیلیپ^۴، ۲۰۱۲: ۳۷) و پیش‌بینی شده است که در قرن ۲۱ گردشگری جنگ به یکی از انواع پرطرفدار گردشگری در جهان تبدیل خواهد شد (شارپلی و استون^۵، ۲۰۰۹: ۱۸). در ادامه بر اساس مروری که بر تحقیقات و صفحات مجازی متعدد صورت گرفته، فهرستی از یادمانهای جنگ و جاذبه‌های گردشگری جنگ ارائه شده است.

جدول ۱: فهرست یادمانهای جنگ و جاذبه‌های گردشگری جنگ

کشور	یادمانها و جاذبه‌ها گردشگری جنگ	توضیحات
فرانسه	<ul style="list-style-type: none"> - منطقه عملیات سرنوشت‌ساز^۶ نرماندی - منطقه نبرد سم^۷ - منطقه نبرد وردان^۸ - منطقه نبرد موز آرگون^۹ - یادمان و قبرستان دومون^{۱۰} - یادمان ویمی (یادمان ملی سربازان کانادایی)^{۱۱} 	<p>۶/۲ میلیون نفر گردشگر را به خود جذب کرد که درامدی بالغ بر ۴۵ میلیون یورو داشت (فیلیپ^{۱۲}، ۲۰۱۲: ۴۱).</p>
بلژیک	<ul style="list-style-type: none"> - موزه جنگ جهانی اول - یادمانهای جنگ در منطقه ایپر - مراسم روزانه یادبود^{۱۳} - گورستانهای جنگ 	<p>بلژیک به قبله گردشگری جنگ معروف است؛ چرا که گردشگری جنگ عملاً از این کشور آغاز شد (حیدری، نجفی‌پور، ۱۳۹۳: ۱۱۷ تا ۱۵۲).</p>

1. Sharply & Stone
2. Grand zero
3. Kang
4. Philip
5. Sharply & Stone
6. D-Day
7. Battle of Somme
8. Battle of Verdun
9. Meuse- Argonne Battle
10. Dumont Ossuary and Cemetery
11. Canadian National Vimy Memorial
12. Philip
13. Last Post ceremony

ادامه جدول ۱: فهرست یادمانهای جنگ و جاذبه‌های گردشگری جنگ

کشور	یادمانها و جاذبه‌ها گردشگری جنگ	توضیحات
ترکیه	- منطقه نبرد گالیپولی ^۱ (نزدیک به ۳۱۰ یادمان) یادمان از قربانیان نبرد گالیپولی و ۳۱ قبرستان کشته شدگان این نبرد)	حفظ و نگهداری این منطقه بر عهده سازمان بریتانیایی کمیسیون قبرستانهای مشترک المنافع است (حیدری و نجفی پور، ۱۳۹۳: ۱۱۷ تا ۱۵۲).
ژاپن	- مراسم روز ششم آگوست (یادبود قربانیان بمباران اتمی یا مراسم یادبود صلح ^۲) - موزه یادبود صلح هیروشیما ^۳ - پارک صلح ^۴ و یادمانهای آن - گنبد اتمی ^۵ - یادمان ساداگو	شهر هیروشیما اولین شهر جهان است که امریکا در جنگ جهانی دوم آن را هدف بمباران اتمی قرار داد و از قطبهای گردشگری در ژاپن به شمار می‌رود (وثوقی، ۱۳۸۸: ۱۰۵ تا ۱۲۷).
ویتنام	- موزه جنگ در هتل مرکزی هانوی - تونلهای کوشی ^۶ (شهر هوشیمین)	بیشتر به دلیل سابقه دو جنگ معروف در فهرست مقاصد پرطرفدار گردشگری جنگ در دنیا قرار گرفته است: مبارزه با استعمار فرانسه و نبرد معروف دین بین فو جنگ ویتنام و امریکا (خاطری، ۱۳۸۹: ۷۱).
روسیه	- شهر ولگاگرد ^۷ (استالینگراد) و منطقه نبرد تاریخی استالینگراد ^۸ - منطقه نبرد کورسک ^۹ شهر سن پترزبورگ (لنینگراد ^{۱۰})	صنعت گردشگری در روسیه تا حد زیادی وامدار جنگ جهانی دوم است (حیدری و نجفی پور، ۱۳۹۳: ۱۱۷ تا ۱۵۲)

راهیان نور

کشور ایران با توجه به سابقه دفاع مقدس هشت ساله در این زمینه، توان بسیاری دارد به گونه‌ای که

1. Gallipoli
2. Peace Memorial Ceremony
3. Hiroshima Peace Memorial Museum
4. Peace Park
5. Nuclear Dome
6. Ku Chi Tunnels
7. Volgograd
8. The Battle of Stalingrad
9. The Battle of Kursk
10. Leningrad

هر ساله کاروانهای بسیاری از بازدیدکنندگان با انگیزه‌های مختلف به بازدید از مناطق جنگی خوزستان و باغ موزه‌های جنگ واقع در این مناطق اقدام می‌کنند (صادق‌لو، ۱۳۹۵: ۱۸۸ تا ۲۰۸). گردشگری جنگ در میان مردم ایران با تعبیری کاملاً متفاوت و متضاد با ادبیات رایج در جهان و در مقابل گردشگری سیاه با عنوان «راهیان نور» نامیده می‌شود و این از تفاوت ریشه‌ای در نگاه به جهاد و جنگ حکایت می‌کند (قائدعلی و همکاران، ۱۳۹۵: ۸۱ تا ۱۰۰).

بازدید از مناطق جنگی در ایران همزمان با دوران دفاع مقدس ویژه خانواده شهدا و رزمندگان صورت می‌گرفت؛ اما شروع «اردوهای راهیان نور» با این عنوان را باید پس از دوران دفاع مقدس دانست که با جوشش مردمی و حمایت نیروهای مسلح شکل گرفت که اکنون موضوعی فراگیر و مهم در عرصه گردشگری کشور است و به جریانی فرهنگی تبدیل شده است (قائدعلی و لطیفی، ۱۳۹۳: ۱ تا ۲۱). اصطلاح راهیان‌نور از سال ۱۳۷۷ به طور عمومی در سطح جامعه مطرح شد. هرچند کاروانهای اعزامی برای بازدید مناطق عملیاتی، عناوین دیگری را برای خود برگزیده بودند مانند «کاروان زیارتی کربلای ایران»، «راهیان سرزمین نور»، «راهیان سرزمین عشق»، اطلاق عمومی «راهیان نور» جلوه و ماندگاری خاصی پیدا کرد (محمودزاده و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۱۰ تا ۱۲۹).

هم اکنون راهیان نور از امری فصلی (ایام نوروز) و با جغرافیایی محدود (استان خوزستان) به جریانی فرهنگی در طول سال تبدیل شده و در هفت استان کشور (خوزستان، ایلام، کرمانشاه، کردستان، آذربایجان غربی، بوشهر و هرمزگان) در ۵۴ یادمان دفاع مقدس پهنه گسترانیده است.

پیشینه پژوهش

مطالعات خارجی در زمینه گردشگری جنگ به لحاظ موضوعی و نوع نگاه به گردشگری جنگ و دفاع مقدس با موضوع این پژوهش شباهت و ارتباط چندانی ندارد؛ از این رو از بررسی این دسته از مطالعات صرف نظر شد و تنها به بررسی مقالات و پایان‌نامه‌های داخلی مرتبط با موضوع مقاله اکتفا، و تفاوت این مقاله با مطالعات پیشین توضیح داده شده است.

جدول ۲: مقالات علمی و پژوهشی با موضوع راهیان نور

ردیف	عنوان	نویسندگان	فصلنامه	سال انتشار	صفحه
۱	شناسایی عوامل انگیزشی مشارکت کنندگان در گردشگری جنگ (مورد: استان خوزستان)	صادق‌لو	برنامه ریزی و توسعه گردشگری	۱۳۹۵	۱۸۸ تا ۲۰۸
۲	شناسایی و تبیین نقطه اهرمی فرهنگی در مدیریت یادمانهای دفاع مقدس	قائدعلی و همکاران	پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی	۱۳۹۵	۸۱ تا ۱۰۰
۳	شناسایی، اولویت‌بندی و تعیین عوامل مؤثر بر انگیزه‌ها و نیازهای گردشگری دفاع مقدس	احمدی و محمدی	مطالعات راهبردی بسیج	۱۳۹۳	۱۱۵ تا ۱۴۰
۴	شناسایی و اولویت‌بندی عوامل انگیزشی رانشی و کششی مؤثر در توسعه گردشگری جنگ (مورد: استان خوزستان)	محمودزاده و همکاران	برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری	۱۳۹۳	۱۱۰ تا ۱۲۹
۵	الگوی پارادایمی اردوهای راهیان نور	قائدعلی و لطیفی	پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی	۱۳۹۳	۱ تا ۲۱
۶	شناخت دستاوردهای گردشگران داخلی در بازدید از مناطق جنگی ایران	سهرابی و ضرغام بروجنی	مدیریت اسلامی	۱۳۹۲	۱۴۷ تا ۱۶۷
۷	گونه‌شناسی بازدیدکنندگان مناطق جنگی ایران و نقش آن در انتقال فرهنگ پایداری دفاع مقدس	ضرغام بروجنی و سهرابی	پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی	۱۳۹۲	۷۵ تا ۱۰۱
۸	تأثیر اردوهای راهیان نور بر نگرش رفتار شناختی دانشجویان نسبت به شهادت	مسعودی و نوغانی	تربیت اسلامی	۱۳۹۲	۱۲۳ تا ۱۴۴
۹	اثر بخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور	ابیا و خانی	قدرت نرم	۱۳۹۱	۹ تا ۲۶
۱۰	گردشگری تلخ (با تأکید بر گردشگری جنگ)	وثوقی	مطالعات جهانگردی	۱۳۸۸	۱۰۵ تا ۱۲۷

جدول ۳: پایان‌نامه‌ها و رساله‌های مقاطع تحصیلات تکمیلی با موضوع راهیان نور

ردیف	عنوان	دانشجو	محل انتشار	سال انتشار
۱	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: ارزیابی عوامل مؤثر در ایجاد انگیزه و رضایت گردشگران جنگ	رجبی مقدم	دانشگاه سمنان - دانشکده مدیریت	۱۳۹۳
۲	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: نقش موزه‌های جنگ در جذب گردشگر (مطالعه موردی: باغ موزه دفاع مقدس)	مهریزی	دانشگاه آزاد اسلامی واحد تهران مرکزی - دانشکده مدیریت	۱۳۹۳
۳	پروژه کسر خدمت سربازی: سنجش میزان رضایتمندی زائران از کیفیت و کمیت خدمات ارائه شده در راهیان نور (مطالعه موردی راهیان نور جنوب ۹۱ - ۹۲)	قائدعلی	پژوهشگاه علوم و معارف دفاع مقدس	۱۳۹۲
۴	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: راهیان نور به مثابه گردشگری میراث فرهنگی: مستندسازی تجربیات سیاستی	دعائی	دانشگاه امام صادق (ع) - دانشکده مدیریت	۱۳۹۲
۵	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: عوامل و زمینه‌های فرهنگی شکل‌گیری کاروانهای راهیان نور	نوده فراهانی	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده مدیریت	۱۳۹۱
۶	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دستاوردهای گردشگران داخلی در بازدید از مناطق جنگی ایران	سهرابی	دانشگاه علامه طباطبایی - دانشکده مدیریت	۱۳۹۱
۷	پایان‌نامه کارشناسی ارشد: دفاع مقدس و توسعه گردشگری در استان خوزستان	نورانی	دانشگاه آزاد اسلامی علوم و تحقیقات - دانشکده مدیریت	۱۳۸۹

بررسی مقالات و پایان‌نامه‌ها در حوزه راهیان نور نشان می‌دهد این تحقیق از حیث موضوع و روش‌شناسی تحقیق کاملاً متفاوت و دارای نوآوری است.

روش‌شناسی پژوهش

این تحقیق با بهره‌گیری از روش تحلیل محتوای کیفی استقرایی راهبری شده است. روش تحلیل محتوای کیفی در برابر روش کمی، سطح بالاتری از انعطاف‌پذیری و خلاقیت دارد و از مسیر

ماریچی، غیرخطی و فاقد فرمت خاص عبور می‌کند (محمدپور، ۱۳۹۰: ۱۱۰) و منطق استقرایی از جزء به کل و از داده‌های تجربی به سمت نظریه حرکت می‌کند (تبریزی، ۱۳۹۳: ۱۰۵ تا ۱۳۸).

روش تحلیل محتوای استقرایی از اولین روشهای کیفی، و زمانی مطرح است که دیگر روشهای پدیدارشناختی و یا روش نظریه مبنایی^۱، رشد چندانی نداشت (هالوی^۲، ۱۹۷۷: ۳۵). این روش جستجو برای دستیابی به یک نظریه اصلی، ساخت یک مدل یا توسعه مفهومی را دنبال می‌کند (هسیوفنگ و شانن^۳، ۲۰۰۵: ۱۲۷۸ تا ۱۲۸۱).

نتایج این تحقیق به صورت روایت کلی منسجم از کنار هم قرار گرفتن گزاره‌های منتخب بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در سیری منطقی به وجود آمده است از همین دیدگاه نام «استقرای روایتی» در عنوان مقاله به کار برده شده است. البته نمونه‌ای کاهش یافته از استقرای روایتی را می‌توان در نگارش خط داستان^۴ در «نظریه مبنایی» مشاهده کرد. نگارش خط داستان، فرایند دسته‌بندی از طریق یادداشت‌های شخصی در زمینه افکار نظری با بهره‌گیری از اتصال مقوله‌های تحقیق است (دانایی فرد، ۱۳۸۴: ۵۷ تا ۷۰). یک خط داستان در واقع شرحی انتزاعی از پدیده محوری تحقیق است که از یکپارچه‌سازی، بهبودبخشی و از کنار هم قرار گرفتن گزاره‌های منتخب، مفاهیم اساسی و مقوله‌های مهم در سیری منطقی و شبیه به انشا و داستان به وجود می‌آید (استراوس و کوربین^۵، ۱۹۹۸: ۷۲).

به طور خلاصه برای دستیابی به استقرای روایتی از بیانات مقام معظم رهبری در موضوع راهیان نور در قالب نمودار ۱ به صورت گام به گام مراحل ذیل طی شده است:

-
1. Grounded Theory
  2. Hollowey
  3. Hsieu-Fang & Shannon
  4. Story line
  5. Strass & Corbin

نمودار ۱: روند تدوین استقرای روایتی در بیانات مقام معظم رهبری (مدظله)

جامعه آماری پژوهش تمام بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) درباره دفاع مقدس و راهیان نور است که با نمونه‌گیری هدفمند تا دستیابی به اشباع نظری، ۲۱۸ مورد از بیانات معظم له مورد بررسی قرار گرفت که در نهایت ۱۰۲ گزاره از میان ۳۶ سخنرانی منتخب استخراج، و برای آسانی در مراجعه خواننده به اصل بیانات از یک نشانگر (تاریخ بیانات) بعد از هر گزاره منتخب استفاده شده است.

جدول ۴: فهرست بیانات مورد استفاده در تحقیق

ردیف	عنوان	تاریخ
۱	پیام به مراسم تشییع و تدفین شهدا در دانشگاه الزهراء (س)	۱۳۹۳/۰۳/۱۲
۲	بیانات در یادمان شهدای شرف کارون	۱۳۹۳/۰۱/۰۶
۳	بیانات در دیدار با مسئولان راهیان نور	۱۳۹۲/۱۲/۲۶
۴	بیانات در دیدار برخی از دست اندر کاران کتاب لشکر خوبان	۱۳۹۲/۰۷/۱۵
۵	بیانات در دیدار با اعضای مجلس خبرگان رهبری	۱۳۹۲/۰۶/۱۴
۶	بیانات در دانشگاه امام حسین علیه السلام	۱۳۹۱/۰۳/۰۳

ادامه جدول ۴: فهرست سخنرانیهای مورد استفاده در تحقیق

ردیف	عنوان	تاریخ
۷	بیانات در دیدار اقشار مردم و خانواده شهدا و ایثارگران	۱۳۹۰/۱۲/۱۰
۸	بیانات در اجتماع مردم گیلان غرب	۱۳۹۰/۰۷/۲۳
۹	بیانات در دیدار جمعی از شعرای آیینی	۱۳۹۰/۰۳/۲۵
۱۰	بیانات در دیدار شاعران و ذاکران اهل بیت(ع)	۱۳۹۰/۰۳/۰۳
۱۱	بیانات در منطقه عملیاتی فتح‌المبین	۱۳۸۹/۰۱/۱۱
۱۲	بیانات در دیدار فعالان عرصه هنر دفاع مقدس	۱۳۸۸/۰۶/۲۴
۱۳	بیانات در جمع تعدادی از خانواده‌های شهدا	۱۳۸۸/۰۳/۰۳
۱۴	بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران کردستان	۱۳۸۸/۰۲/۲۲
۱۵	بیانات در دیدار خانواده‌های شهدا و ایثارگران خراسان	۱۳۸۶/۰۲/۲۷
۱۶	بیانات در دیدار جمعی از رزمندگان و فرماندهان دفاع مقدس	۱۳۸۵/۰۷/۲۹
۱۷	بیانات در دیدار کاروانهای راهیان نور در دهلاویه	۱۳۸۵/۰۱/۰۵
۱۸	بیانات در دیدار پیشکسوتان جهاد و شهادت و خاطره گویان	۱۳۸۴/۰۶/۳۱
۱۹	بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا	۱۳۸۴/۰۳/۰۳
۲۰	بیانات در دیدار جمعی از نخبگان علمی	۱۳۸۳/۰۷/۰۵
۲۱	بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای استان همدان	۱۳۸۳/۰۴/۱۶
۲۲	بیانات در یادگان دوکوهه	۱۳۸۱/۰۱/۰۹
۲۳	بیانات در دیدار جمعی از مدیران و فعالان فرهنگی دفاع مقدس	۱۳۷۹/۰۷/۰۶
۲۴	بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه	۱۳۷۸/۰۶/۲۴
۲۵	بیانات در دیدار زائران شلمچه	۱۳۷۸/۰۱/۰۸
۲۶	بیانات در دیدار جمعی از دانشجویان بسیجی	۱۳۷۷/۰۹/۲۵
۲۷	بیانات در دیدار شرکت کنندگان در همایش آسیب‌شناسی انقلاب	۱۳۷۷/۱۲/۱۵
۲۸	بیانات در دیدار جمعی از فرماندهان سپاه	۱۳۷۷/۰۶/۲۴
۲۹	بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدا	۱۳۷۶/۰۲/۱۷
۳۰	پیام به مناسبت روز تجلیل از شهدا و ایثارگران	۱۳۷۵/۰۷/۰۵
۳۱	بیانات در خطبه‌های نماز جمعه	۱۳۷۰/۰۷/۰۵
۳۲	بیانات در دیدار جمعی از ایثارگران و خانواده‌های شهدا	۱۳۷۰/۰۷/۰۳
۳۳	بیانات در دیدار جمعی از خانواده‌های شهدای استان لرستان	۱۳۷۰/۰۵/۳۰
۳۴	دیدار مسئولان و نویسندگان و هنرمندان دفتر هنر و ادبیات مقاومت	۱۳۷۰/۰۴/۲۵
۳۵	پیام به مناسبت نهمین سالگرد جنگ	۱۳۶۸/۰۶/۳۰

یافته‌های پژوهش

روایت یک: ظرفیت خارق‌العاده دوران دفاع مقدس

ذخیره تاریخ گذشته و حوادث گذشته را از عزیزترین ذخایر بدانید. آن را مبدا مورد غفلت قرار دهید که این غفلت، خسارتهای بزرگی به بار خواهد آورد. سعی بسیاری از دشمنان این است که بین گذشته هر نسل یعنی بین همان افتخارات، بین همان تجربه‌ها و بین همان دستاوردها فاصله بیندازند؛ او را بی‌ریشه کنند او را از خودش و از گذشته‌اش قطع نمایند و با او مبارزه کنند ۱۳۷۸/۰۶/۲۴. هشت سال جنگ بایستی تاریخ ما را تغذیه کند. ما باید از آنچه که در این هشت سال جنگ اتفاق افتاده، آن روحیه مقاومت، آن روحیه فداکاری همراه با اخلاص - همانی که حقیقتاً در عرصه‌های جنگ ما وجود داشت - استفاده کنیم ۱۳۷۰/۰۴/۲۵. ایران، امروز هرچه دارد و در آینده هرچه به دست آورد به برکت خون این شهیدان است ۱۳۷۸/۰۱/۰۸.

مسئله دفاع مقدس و آنچه در این دوران بروز کرد، یک مسئله عادی نیست؛ برای همه ملتها این طور است؛ در مورد ملت ما به دلایل گوناگون بیشتر از دیگران است؛ لذا این را نمی‌شود جزو روال عادی زندگی ملتها به حساب آورد. دوران دفاع مقدس برای ملت ما ظرفیت و موقعیتی بود که این ملت بتواند اعماق جوهره خودش را در ابعاد مختلف نشان دهد و نشان داد ۱۳۸۴/۰۶/۳۱. هشت سال دفاع مقدس از لحاظ زمانی هشت سال بود؛ اما از لحاظ استمرار معنوی و فکری و فرهنگی ممکن است قرن‌ها ادامه داشته باشد. حماسه‌ای که در دفاع مقدس به وجود آمد، انگیزه‌ای که پشت سر این حماسه وجود داشت، ریز حوادثی که در این مدت اتفاق افتاد، اینها چیزهایی نیست که در ظرف ده سال و پانزده سال و بیست سال تمام شود. یکی از امانت‌دارها شما هستید؛ باید این امانت را حفظ کنید؛ باید منتقل کنید ۱۳۹۰/۰۳/۲۵. هشت سال دفاع مقدس ما صرفاً یک امتداد زمانی و فقط یک برهه زمانی نیست؛ گنجینه عظیمی است که تا مدتهای طولانی ملت ما می‌تواند از آن استفاده کند؛ آن را استخراج کند و مصرف کند و سرمایه‌گذاری کند. حادثه عظیم این هشت سال، مجموعه‌ای است از صفات والا، فرهنگهای پسندیده و برگزیده و ممتاز، عقاید و معارف والایی که ملت ما در طول تاریخ ارث برده یا استعدادش را در خودش حفظ کرده بوده که با انقلاب اسلامی این استعدادها بروز کرد. یک گنجینه‌ای از همه اینهاست ۱۳۸۸/۰۶/۲۴. عرصه‌های

دفاع مقدس را نباید فراموش کرد؛ پیروزی‌هایی را که جوانان شما در میدانهای دشوار به دست آورده‌اند، نباید بگذارید فراموش شود؛ این پیروزیها بسیار بزرگ است؛ فقط پیروزی در یک جنگ و پیروزی بر یک دشمن متجاوز نیست؛ پیروزی بر دنیای استکبار قهار جبار جهانی است که وقتی می‌بیند در یک نقطه حساس دنیا مثل ایران، ملتی به پا خاسته و استقلال خود را در زیر سایه دین به دست آورده است، احساس می‌کند همه محاسبات او غلط از آب درآمده؛ لذا با همه وجود به میدان مبارزه با این ملت می‌آید ۱۳۸۴/۰۳/۰۳. آنچه مهم است این است که ملت ایران این مقطع تاریخی حساس - مقطع دفاع مقدس - را هرگز فراموش نکند و سالهای پرمحت، ولی پرافتخار دوران جنگ تحمیلی را هرگز از یاد نبرد ۱۳۸۹/۰۱/۱۱. یاد حماسه دفاع مقدس باید همیشه در کشور ما باقی بماند و جاودانه باشد. بعضی‌ها خواستند، سعی هم کردند که یاد دوران دفاع مقدس و آن شجاعت‌های بزرگ و آن عظمت‌ها را بتدریج کمرنگ کنند و از یادها ببرند. اینها اگر نادانسته این کار را می‌کنند، غفلت بزرگی دارند؛ اگر هم خدای نکرده دانسته است که خیانت است. یاد دفاع مقدس، یاد شهیدان، باید همیشه در بین ملت ما و جامعه ما زنده بماند ۱۳۸۸/۰۳/۰۳. یکی از کارهایی که به نظر من فرض و واجب است، این است که شما جوانها لااقل تاریخ جنگ را بخوانید؛ حالا تاریخ انقلاب، یک خرده دورتر است، تاریخ جنگ را که نزدیکتر است، ببینید. قضایای جنگ را بدانید. از آنچه که در دوران هشت سال دفاع مقدس در ایران اتفاق افتاده، مطلع بشوید ۱۳۷۷/۱۲/۱۵.

روایت دو: زنده نگهداشتن دوران دفاع مقدس به عنوان راهبرد حقیقی نظام

یکی از وظایف مهم مسئولان زنده نگهداشتن حماسه و افتخار آفرینی شهیدان است ۱۳۸۶/۰۲/۲۷. همان‌گونه که امام عزیز فرمودند، حفظ آثار جنگ در بعضی از شهرها و مناطق جنگی در شمار وظایف مهم کنونی است. این کار و بازسازی یادگارهای دوران مقاومت پیروز و تشکیل موزه جنگ، باید در برنامه‌های دولت و سازمانهای نظامی قرار گیرد ۱۳۶۸/۰۶/۳۰ و اگر من از شهدا احترام می‌کنم، اگر اظهار اخلاص به خانواده‌های شهدا می‌کنم، این صرف یک احساسات خشک و خالی نیست؛ به معنای این است که این یک راهبرد حقیقی برای ملت ماست؛ یاد شهدا باید

گرامی داشته شود ۱۳۸۳/۰۴/۱۶. مسئولان هم بایستی این کار را بکنند. مسئولان بنیاد شهید هم موظفند. مسئولان دستگاه‌های دیگر دولتی و عمومی هم وظیفه دارند ۱۳۸۶/۰۲/۲۷.

[با اینکه] مسئله شهید و ایثارگری، کهنه‌شدنی نیست؛ این، موتور حرکت جامعه است؛ بعضی‌ها از این نکته غفلت می‌کنند ۱۳۸۳/۰۴/۱۶. اعتقاد من این است که ما هر چه برای دوره دفاع مقدس سرمایه‌گذاری و کار کنیم، زیاد نیست ۱۳۸۴/۰۶/۳۱. سپاه، ارتش، بسیج، جهاد و دستگاه‌های دولتی، باید یاد شهیدان را زنده بدارند و مفهوم شهادت - این مفهوم با عظمت و پرارزش و بسیار مؤثر - را در کشور ایران اسلامی و در میان ملت مبارز ایران احیا و حفظ کنند؛ اگر چه خون مطهر شهیدای ما در سطح جهان، بار دیگر این مفهوم را احیا کرد ۱۳۷۶/۰۲/۱۷. یاد و خاطره شهیدان و ارزشهایی که آنان جان خود را در راه آن نثار کردند، نباید هیچ‌گاه به فراموشی سپرده شود ۱۳۸۶/۰۲/۲۷. یاد شهیدان نباید در جامعه ما از ذهنیت‌ها خارج شود. شهیدان را باید زنده نگه داشت. یاد شهیدان را باید گرامی بدارید و زنده نگه دارید؛ در همه استانهای کشور این معنا وجود دارد. [...] نگذارید غبارهای فراموشی - که عمداً گاهی این غبارها را می‌خواهند بر روی این خاطره‌های گرامی بپاشند و قرار بدهند - روی این خاطره‌های گرامی را بگیرد ۱۳۸۶/۰۲/۲۷. یکی از خطرات و آسیب‌هایی که همیشه حوادث بزرگ را تهدید می‌کند، عبارت است از فراموشی؛ [که حادثه] فراموش بشود. [...] آسیبهای دیگری که این حوادث بزرگ دارند، حادثه تحریف است، گاهی اوقات هست که حادثه فراموش نمی‌شود اما ماهیت آن عوض می‌شود. باید مواظب باشیم این اتفاق در مورد دفاع مقدس نیفتد ۱۳۹۲/۱۲/۲۶.

روایت سه: راهیان نور

آمدنها [راهیان نور]، اظهار ارادت‌ها و یادبود گرفتن‌ها کمک می‌کند به اینکه این یادها در ذهنها زنده بماند. من از این حرکت راهیان نور - که چند سال است بحمدالله روزه‌روز هم در کشور توسعه پیدا کرده - بسیار خرسندم و این حرکت را حرکت بسیار با برکتی می‌دانم ۱۳۸۹/۰۱/۱۱. یاد شهیدان، نام شهیدان، بازماندگان شهیدان، شخصیت دارای ارزش و متعالی جانبازان و آزادگان در هر نقطه‌ای که حضور داشته باشند، نور، رحمت و هدایت هست ۱۳۸۳/۰۴/۱۶.

آمدن به این مناطق جنگی - چه در تعطیلات نوروزی و چه در دوره سال؛ که بحمدالله حالا در دوره سال هم کسانی از سرتاسر کشور به این مناطق مسافرت می‌کنند و این سرزمین‌ها را زیارت می‌کنند - بسیار کار پسندیده‌ای است؛ کار درستی است؛ کار عاقلانه‌ای است که ملت ایران می‌کند. خاطره این سرزمینها را زنده نگه دارید. این سرزمینها، این بیابانها، این رود کارون، این جاده اهواز - آبادان یا اهواز - خرمشهر، این مناطق گوناگون که با اسمهای مختلفی امروز خودشان را به شما معرفی می‌کنند، اینها شاهد برترین فداکاریها و مجاهدتها و از خودگذشتگی‌ها بوده‌اند ۱۳۹۳/۰۱/۰۶. دشمن‌ها می‌خواهند ما یادمان برود؛ می‌خواهند قضیه دفاع مقدس از یادمان برود، فداکاریها از یادمان برود، شخصیت‌هایی را که در این فداکاریها نقش آفریدند یا شناسیم یا از یاد ببریم [...] بعضی می‌خواهند آن دوران را تخطئه کنند؛ آن آدم‌ها را تخطئه کنند؛ آن جهتگیری را و آن مسیر را که امام بزرگوار و حکیم و بنده بصیر الهی آن مسیر را معین کرده بود تخطئه کنند؛ برای اینکه می‌دانند که هر ذره‌ای و هر نقطه‌ای از این حوادث برای ملت ایران فراموش نشدنی است و تأثیرات بزرگ سازنده‌ای دارد ۱۳۹۳/۰۱/۰۶. [از این رو] ابتکار زیارت مراکز مهم دوران دفاع مقدس در قالب حرکت راهیان نور، یک ابتکار انقلابی و الهی بود و بسیار کار شایسته‌ای است و اعتقاد بنده این است که تا مدت‌های مدید این حرکت بایستی ادامه پیدا کند و آثار و برکات آن را مردم ما و کشور و نسل جوان ما احساس کند ۱۳۹۲/۱۲/۲۶. [راهیان نور] زمینه‌سازی می‌کند که از مناطق گوناگون کشور افراد به مناطق جنگی بروند؛ این بسیار کار خوبی است؛ این بسیار سنت حسنه‌ای است. حالا گاهی اوقات یک اختلالی ممکن است در یک وضعی در گوشه‌ای پیش بیاید؛ خدای ناکرده حادثه‌ای مثلا برای مجموعه‌ای پیش بیاید؛ باید نگذارید؛ یعنی باید جلوگیری کنید؛ اما این جور حوادث نباید موجب شود و موجب نمی‌شود که اصل این کار بزرگ مورد سؤال قرار گیرد ۱۳۹۲/۱۲/۲۶.

روایت چهار: یادمانهای دفاع مقدس

من این سرزمین [یادمان دفاع مقدس] را یک سرزمین مقدس می‌دانم. اینجا نقطه‌ای است که ملائکه الهی که شاهد فداکاری مخلصانه این شهدای عزیز بودند به آن تبرک می‌جویند. اینجا متعلق به

هر کسی است که دلش برای اسلام و برای قرآن می‌تپد. اینجا متعلق به همه ملت ایران است. دل‌های همه ملت ایران، متوجه این نقطه، این بیابان و همه این مناطقی است که شاهد فداکاریهای جوانان بوده است ۱۳۷۸/۰۱/۰۸. اینجا زیارتگاه است ۱۳۸۹/۰۱/۱۱. و نکته اصلی این است که آن کسی که می‌رود برای زیارت این مراکز (یادمانها)، این مراکز را با معرفت زیارت کند. در زیارت ائمه هم ما می‌گوییم کسی که امام رضا(ع) را زیارت می‌کند با معرفت به مقام امام رضا(ع) [باشد]؛ [...] با معرفت زیارت کردن فرق دارد با زیارت بدون معرفت؛ اما با معرفت این است که شما می‌دانید آنجا یک روح بزرگ است؛ مستمع شماست؛ مخاطب شما است؛ وسیله ارتباط و اتصال شما به مبدأ عظمت و مبدا عزت عالم وجود است ۱۳۹۲/۱۲/۲۶. آنجایی که یاد شهادت، یاد شهیدان، ذکر شهیدان، تمجید از عظمت شهیدان وجود دارد، هر انسانی، هر دلی احساس عظمت می‌کند؛ احساس استغنا از غیر خدا می‌کند ۱۳۹۰/۱۲/۱۰.

شما که اینجا را گرامی می‌دارید، خوب می‌کنید. آمدن شما و احترام به این نقطه، بسیار بجا و بسیار کار صحیحی است. بنده هم خواستم به ارواح طیبه شهیدان و به نفس‌های معطر جوانان مؤمن، تبرک بجویم و به این عزیزان احترام کنم؛ لذا آمدم در جمع شما شرکت کردم ۱۳۷۸/۰۱/۰۸.

خوب است که مردم سوار ماشین خودشان بشوند و به این مناطق بروند [...] لکن آن دسته جمعی با قطار رفتن و مانند اینها و رفتن مجموعه‌ها، خودش معنای دیگری دارد. آن وقت مبلغین و افراد گویایی را هم آنجا بگذارید از این کسانی که حتی المقدر منطقه را در آن دوران حساس دیده باشند؛ یعنی خودشان رفته باشند از نزدیک شاهد بوده باشند تا آنها بتوانند بیان کنند که اینجا چه اتفاقی افتاد؛ اگر این بشود، آن وقت زیارتها زیارتهای با معرفتی خواهد شد ۱۳۹۲/۱۲/۲۶.

اجتماع عظیمی که در این نقطه [یادمان دو کوه] برجسته تاریخی تشکیل شده است، نشانه بزرگی از قدرشناسی ملت ایران است ۱۳۸۱/۰۱/۰۹. امروز شرکت من در مجموعه زائران [راهیان نور] برای بزرگداشت یاد و نام شهیدان عزیز و مردان بزرگی است که با خون خود، با جهاد و همت خود، با عزم و اراده خود، نام شلمچه و خرمشهر و خوزستان و ایران را در تاریخ بلند کردند ۱۳۷۸/۰۱/۰۸.

روایت پنج: تقدیر از زائران راهیان نور

[سخن آخر] قدردانی از شما مسافرانی است که از نقاط دور و نزدیک کشور به این مناطق آمده‌اید؛ با قدمهای خودتان، با دل‌های خودتان، پیوستگی روحی خودتان را با آن جوانانی، با آن مردانی، با آن دلاورانی که این منطقه، شاهد فداکاری آنهاست، نشان دادید؛ چه در این منطقه [یادمان فتح‌المبین] چه در سایر مناطق خوزستان و چه در مناطق جنگی استانهای دیگر؛ مثل استان ایلام، استان کرمانشاه، استان کردستان. مردم کشور، این سنت بسیار ستودنی را از چند سال پیش در پیش گرفتند که بیایند این مناطق را سالیانه - بخصوص در چنین ایامی در اول سال - زیارت کنند ۱۳۸۹/۰۱/۱۱. بنده باز هم به ملت ایران عرض می‌کنم این حرکت راهیان‌نور را مغتنم بشمرید. از شما برادران و خواهران عزیزی که از راه‌های دور به این نقطه آمدید و بخشی از مجموعه عظیم حرکت راهیان‌نور را تشکیل دادید، هم تقدیر و تشکر می‌کنم و امیدوارم ان‌شاءالله همه شما مأجور باشید و همه شما ان‌شاءالله با دست پُر و همراه با تجربه‌آموزی و بصیرت و همراه با انوار معنوی الهی ان‌شاءالله از این منطقه جدا بشوید. خداوند متعال همه شما را محفوظ بدارد ۱۳۹۳/۰۱/۰۶.

نتیجه‌گیری

روایت استقرایی راهیان‌نور در پنج روایت کلی ۱ - ظرفیت خارق‌العاده دوران دفاع مقدس ۲ - زنده نگه‌داشتن دوران دفاع مقدس به عنوان راهبرد حقیقی نظام ۳ - راهیان‌نور ۴ - یادمان‌های دفاع مقدس ۵ - تقدیر از زائران راهیان‌نور در بخش یافته‌ها سامان یافت. بررسی عمیق این روایات نشان می‌دهد بیانات مقام معظم رهبری (مدظله) در توصیف کلیات راهیان‌نور ناظر بر زمینه شکل‌گیری راهیان‌نور، ضرورت وجود راهیان‌نور، ماهیت اردوهای راهیان‌نور، عناصر اصلی راهیان‌نور و دستاوردهای آن است که در جدول ۴ مضمون‌های اصلی در این طبقه‌بندی ارائه شده است.

جدول ۴: زمینه، ضرورت، ماهیت، عناصر اصلی و دستاورد راهیان نور

زمینه	ضرورت	ماهیت	عناصر اصلی	دستاورد
دفاع مقدس	جلوگیری از فراموشی و تحریف دفاع مقدس	زیارت	۱- زائر ۲- خادم ۳- راوی ۴- یادمان	زنده‌نگهداشتن و ترویج فرهنگ جهاد، ایثار و شهادت

در مقایسه گردشگری جنگ در جهان و راهیان نور در زمینه و ضرورت شکل‌گیری راهیان نور و گردشگری جنگ، شباهت و حتی همپوشانی وجود دارد. این شباهتها در جدول ۵ آمده است.

جدول ۵: شباهتهای راهیان نور و گردشگری جنگ

سر فصل مقایسه	راهیان نور	گردشگری جنگ
زمینه	دفاع مقدس (جنگ تحمیلی)	جنگ
ضرورت	جلوگیری از فراموشی و تحریف دفاع مقدس	جلوگیری از فراموشی و تحریف جنگ

اساس تفاوت در گردشگری جنگ و راهیان نور به ماهیت این دو گونه سفر باز می‌گردد. گردشگری جنگ ماهیتی سیاحتی دارد و در متعالی‌ترین حالت، گردشگران جنگ به دنبال پاسخ به کنجکاوی‌های ذهنی هستند؛ اما راهیان نور ماهیتاً سفری زیارتی است. در جدول ۶ در مقایسه‌ای تفاوت ماهیت، ویژگیهای عناصر اصلی و دستاوردهای راهیان نور با گردشگری جنگ بیان می‌شود.

جدول ۶: تفاوت‌های راهیان نور با گردشگری جنگ

سر فصل مقایسه	راهیان نور	گردشگری جنگ
ماهیت	زیارت	سیاحت
دستاورد	زنده‌نگهداشتن و ترویج فرهنگ جهاد، ایثار و شهادت	عبرت از گذشته و ترویج صلح
عناصر اصلی	یادمان	موزه جنگ
	روای	راهنمایان تور با دریافت حق‌الزحمه
	نیروی انسانی	کارمند با دریافت حق‌الزحمه
بازدیدکننده	زائر	گردشگر

در ادبیات تحقیق بسیاری از پژوهشگران و حتی در گفتمان دست اندرکاران گردشگری در ایران، راهیان نور به عنوان الگوی بومی گردشگری جنگ در ایران به کار برده می‌شود؛ این در حالی است که مقام معظم رهبری (مدظله) راهیان نور را ابتکار الهی و انقلابی می‌دانند و هیچ‌گاه صحبت از بومی‌سازی گردشگری جنگ در قالب اردوهای راهیان نور نفرموده‌اند. حرکت به سمت الگوهای گردشگری جنگ در دراز مدت به فاصله گرفتن از ماهیت زیارتی راهیان نور به سمت سفری سیاحتی منجر می‌شود و دستاوردهای جریان فرهنگی راهیان نور را تا سطوح گردشگری جنگ تنزل می‌دهد.

پیشنهادها

در پژوهش، نگارندگان با موضوعاتی برخورد کردند که می‌تواند دستمایه پژوهش‌های کاربردی آینده باشد که در ادامه به دیگر پژوهشگران توصیه می‌شود:

- ۱- سازوکارها و فرایندهای تحقق زیارت با معرفت در راهیان نور
- ۲- الگوی توزیع محصولات فرهنگی در راهیان نور
- ۳- شناسایی الگوی ارتباطی عناصر هویت ساز راهیان نور (زائر، خادم، راوی، یادمان)
- ۴- چگونگی نقش آفرینی راهیان نور در دفع تهاجمات فرهنگی
- ۵- چگونگی نقش آفرینی مؤسسات مردمی در راهیان نور

کتابنامه

الف) منابع فارسی

۱. ایبا، حمید؛ خانی، مهدی (۱۳۹۱). اثربخشی قدرت نرم برنامه‌های راهیان نور. دو فصلنامه علمی و پژوهشی قدرت نرم. س ۲. ش ۷: ۹ تا ۲۶.
۲. احمدی، مهدی؛ محمدی، غلامرضا (۱۳۹۳). شناسایی، اولویت‌بندی و تعیین عوامل مؤثر بر انگیزه‌ها و نیازهای گردشگری دفاع مقدس. فصلنامه مطالعات راهبردی بسیج. س هفدهم. ش ۶۵: ۱۱۵ تا ۱۴۰.
۳. اخوت، احمد (۱۳۷۱). دستور زبان داستان. اصفهان: نشر فردا.

۴. پروینی، خلیل؛ ناظمیان، هومن (۱۳۸۷). الگوی ساختارگرایی ولادیمیر پراب و کاربردهای آن در روایت شناسی. دو فصلنامه علمی پژوهشی پژوهش زبان و ادبیات فارسی. ش یازدهم: ۱۸۳ تا ۲۰۳.
۵. تبریزی، منصوره (۱۳۹۳). تحلیل محتوای کیفی از منظر رویکردهای قیاسی و استقرایی. فصلنامه علوم اجتماعی. ش ۶۴: ۱۰۵ تا ۱۳۸.
۶. تولان، مایکل (۱۳۸۶). روایت شناسی، درآمدی زبان شناختی - انتقادی. ترجمه فاطمه علوی و فاطمه نعمتی. تهران: سمت.
۷. حیدری، مجید؛ نجفی پور، امیرعباس (۱۳۹۳). مطالعه گردشگری جنگ در جهان (ارائه راهکار به منظور توسعه گردشگری جنگ در ایران). فصلنامه نگین ایران (فصلنامه تخصصی مطالعات دفاع مقدس). ش ۴۹: ۱۱۷ تا ۱۵۲.
۸. خاطری، شهریار (۱۳۸۹). گردشگری جنگ در جهان و درس‌هایی که از آن برای ترویج فرهنگ صلح می‌آموزیم. تهران: آفتاب گرافیک.
۹. خامنه‌ای، سید علی (۴).
۱۰. دانایی فرد، حسن (۱۳۸۴). تئوری پردازی با استفاده از رویکرد استقرایی، استراتژی، مفهوم‌سازی تئوری بنیادی. دو ماهنامه علمی پژوهشی دانشور رفتار. دانشگاه شاهد. س دوازدهم. ش ۱۱.
۱۱. سهرابی، مهدیه؛ ضرغام بروجنی، حمید (۱۳۹۲). شناخت دستاوردهای گردشگران داخلی در بازدید از مناطق جنگی ایران (رویکرد مدیریت منفعت محور). دو فصلنامه علمی - پژوهشی مدیریت اسلامی. س ۲۱. ش ۱: ۱۴۷ تا ۱۶۷.
۱۲. صادقلو، طاهره (۱۳۹۵). شناسایی عوامل انگیزشی مشارکت کنندگان در گردشگری جنگ (مورد استان خوزستان). فصلنامه برنامه ریزی و توسعه گردشگری. س پنجم. ش ۱۶: ۱۸۸ تا ۲۰۸.
۱۳. ضرغام بروجنی، حمید؛ سهرابی، مهدیه (۱۳۹۲). گونه‌شناسی بازدیدکنندگان مناطق

- جنگی ایران و نقش آن در انتقال فرهنگ پایداری دفاع مقدس. دو فصلنامه علمی – پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی. س ۳. ش ۷: ۷۵ تا ۱۰۱.
۱۴. قائدعلی، حمیدرضا؛ لطیفی، میثم (۱۳۹۳). الگوی پارادایمی اردوهای راهیان نور. دو فصلنامه علمی – پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی. ش ۱۰: ۱ تا ۲۸.
۱۵. قائدعلی، حمیدرضا؛ لطیفی، میثم؛ سهیل سرو، محمد (۱۳۹۵). شناسایی و تبیین نقطه اهرمی فرهنگی در مدیریت یادمان‌های دفاع مقدس. دو فصلنامه علمی – پژوهشی پاسداری فرهنگی انقلاب اسلامی. ش ۱۳: ۸۱ تا ۱۰۰.
۱۶. کادن، رابرت و لاری فینک (۱۳۷۳). «نقد ادبی قرن بیستم» دره ارغنون. ترجمه هاله لاجوردی. س اول. ش ۴.
۱۷. محمدپور، احمد (۱۳۹۰). روش تحقیق کیفی، ضد روش ۲. تهران: انتشارات جامعه شناسان.
۱۸. محمودزاده، سید مجتبی؛ میر هاشمی، علی؛ میر، مصطفی؛ عنبر فروش، فاطمه (۱۳۹۳). شناسایی و اولویت بندی عوامل انگیزشی رانشی و کششی مؤثر در توسعه گردشگری جنگ (مطالعه موردی: مناطق عملیاتی استان خوزستان). فصلنامه برنامه‌ریزی و توسعه گردشگری. س سوم. ش ۹: ۱۱۰ تا ۱۲۹.
۱۹. مسعودی، حمید؛ نوغانی، محسن (۱۳۹۲). تأثیر اردوهای راهیان نور بر نگرش رفتاری شناختی دانشجویان به مقوله شهادت (مطالعه پنل). دو فصلنامه علمی – پژوهشی تربیت اسلامی. س ۸. ش ۱۷: ۱۲۳ تا ۱۴۴.
۲۰. مطهری، مرتضی (۱۳۸۹). حماسه حسینی. ج اول. تهران: انتشارات صدرا.
۲۱. مقدادی، بهرام (۱۳۷۸). فرهنگ اصطلاحات نقد ادبی از افلاطون تا عصر حاضر. تهران: فکر روز.
۲۲. وثوقی، لیلا (۱۳۸۸). گردشگری تلخ (با تأکید بر گردشگری جنگ). فصلنامه مطالعات جهانگردی. ش ۱۰: ۱۰۵ تا ۱۲۷.

۲۳. ولی زاده، نعمت الله (۱۳۸۳). نظر سنجی از بازدیدکنندگان مناطق جنگی (راهیان نور).

فصلنامه مطالعات بسیج. س ۷. ش ۲۵.

ب. منابع خارجی و وبگاه ها

1. Hollowey, Immy (1997). Basic Concepts For Qualitative Research. London: Blackwell
2. Hsiu-Fang, Hsieh & Shannon, Sarah. E. (2005). Three Approaches To Qualitative Content Analysis. Qualitative Health Research. November. 2005
3. Kang, E.-J., et al., Benefits of visiting a 'dark tourism' site: The case of the Jeju April 3rd Peace Park, Korea, Tourism Management (2011), doi:10.1016/j.tourman.2011.03.004.
4. Philip.R (2012), "Dark Tourism and Other Death", Annals of Tourism Research, Vol. 39, No. 3.
5. Sharpley, Richard; Stone, Philip (2009), The darker side of travel: the theory and practice of dark tourism. Britain: channel view publications
6. Strauss, Anselm L., & Corbin, Juliet (1998), Basics of Qualitative Research: Techniques and Procedures for Developing Grounded Theory, 2nd Ed., Sage